

LİDER DEĞİŞİRKEN

Prof. Dr. Necmi Gürsakal
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
İ.İ.B.F. ÖĞRETİM ÜYESİ

I. GİRİŞ

Güngör Uras bir köşe yazısında şöyle diyordu : “ Türkiye’deki sanayi yatırımlarının yarısından fazlasını gerçekleştiren, Türkiye’nin en ciddi 500 büyük firmasının son üç yıldaki ihracatına baktığımızda, toplam ihracatın sabit kalmış olduğunu görüyoruz. Ürün cinsinde de bir değişiklik yok. Demek ki Türk Sanayi artık **donmuş kalmış** durumda.”¹ Acaba bu “donmuş kalmışlık” Bursa’dan nasıl görülüyor ? Çalışmamızda DİE’nin 1997 yılına kadar gelen Bursa ile ilgili İmalat Sanayi verileri ile ilgili bazı sonuçlar vererek bu sonuçları BTO’nun 1999 yılı sonuçları ile birlikte değerlendirmeye çalışacağız.

Bir başka noktaya daha değinmek istiyoruz. Bu şehirde yaşayan hemen herkesin iş ve aşıyla ilgili olan 250 Büyük Firma çalışmasının önemini belirtmeye bilmem gerek var mı. Bize göre Bursa ekonomisi ile ilgili en güncel veri, BTO’nun yaptığı bu çalışma ile elde ediliyor. Geçmişte bu sonuçların yerel medyada sadece bir iki küçük haber ile geçtirildiğini biliyoruz. Umarız bu kez yerel medya bu sonuçların yorumlanması ile daha fazla ilgilenir ve konuya gereken önemi verir.

Şimdi önce geçen yıl Bursa Ticaret ve Sanayi Odası’nın 1998 yılının büyük firmalarını belirleyen çalışması için yazdığımız makaleden bir alıntı yapalım ve daha sonra 1999 yılının sonuçlarının değerlendirilmesine geçelim. Geçen yıl yazdığımız “ Bursa’da 500 Büyük Firma 1998 “ başlıklı makalemizin sonucunda şunları demiştik:

“ Bursa’daki 500 Büyük Firma Araştırması 1997 Sonuçları için yazdığımız ‘Erken Uyarı Sinyalleri Yanmış mıydı ?’ adlı makalemizde de belirttiğimiz gibi, Bursa’da otomotiv ana ve yan sanayi ile elektrik elektronik sektörlerinden oluşan yeni bir yapı söz konusu. Aslında burada belki ‘yeni’ kelimesi çok uygun değil. Bu iki sektörün değişkenler açısından diğer sektörlerle pek benzemediğini ve farklı olduğunu söylemek belki daha doğru olabilir. Şimdi ise Bursa’daki 500 Büyük Firma Araştırması 1998 verileri üzerinde kısa bir incelemeyi tamamladıktan sonra, benzer olguyu bir kez daha görüyoruz. Sözünü ettiğimiz olgu daha açık, gittikçe daha belirgin bir şekilde ortaya çıkıyor.

Diğer bir deyişle, otomotiv ana ve yan sanayi ile elektrik elektronik bir yana, **1998 yılı Bursa’da 500 büyük firma verileri bize, bir kez daha tekstil ve konfeksiyonun nereye doğru gittiğini soruyor.** Bütün bu sayılara baktıktan sonra biz yine de tekstil ve konfeksiyondaki (konfeksiyonu daha önce söylediğimiz gibi belki bir yana koymak gerekir) bu gerilemenin geçici olduğunu düşünmek istiyoruz. Bunun nedeni, tekstil ve konfeksiyonun Bursa’da yerini dolduracak başka bir sektörü henüz ufukta görmeyişimiz de

olabilir. İyimserliğin sınırları konusundaki bilgi ise herhalde 1999 yılı için elde edilen 500 büyük firma verileri ile karşımıza gelecek. Şimdilik bekleyelim ve görelim demekten başka çare yok.

Ancak yine de bu sektörün ülke ekonomisindeki yerini hatırladığımızda, meselenin bu kadar kendi haline bırakılacak bir iş olmadığını hemen görebiliriz. Ülke ekonomisinde tekstilin yerini hangi sektör doldurabilir?

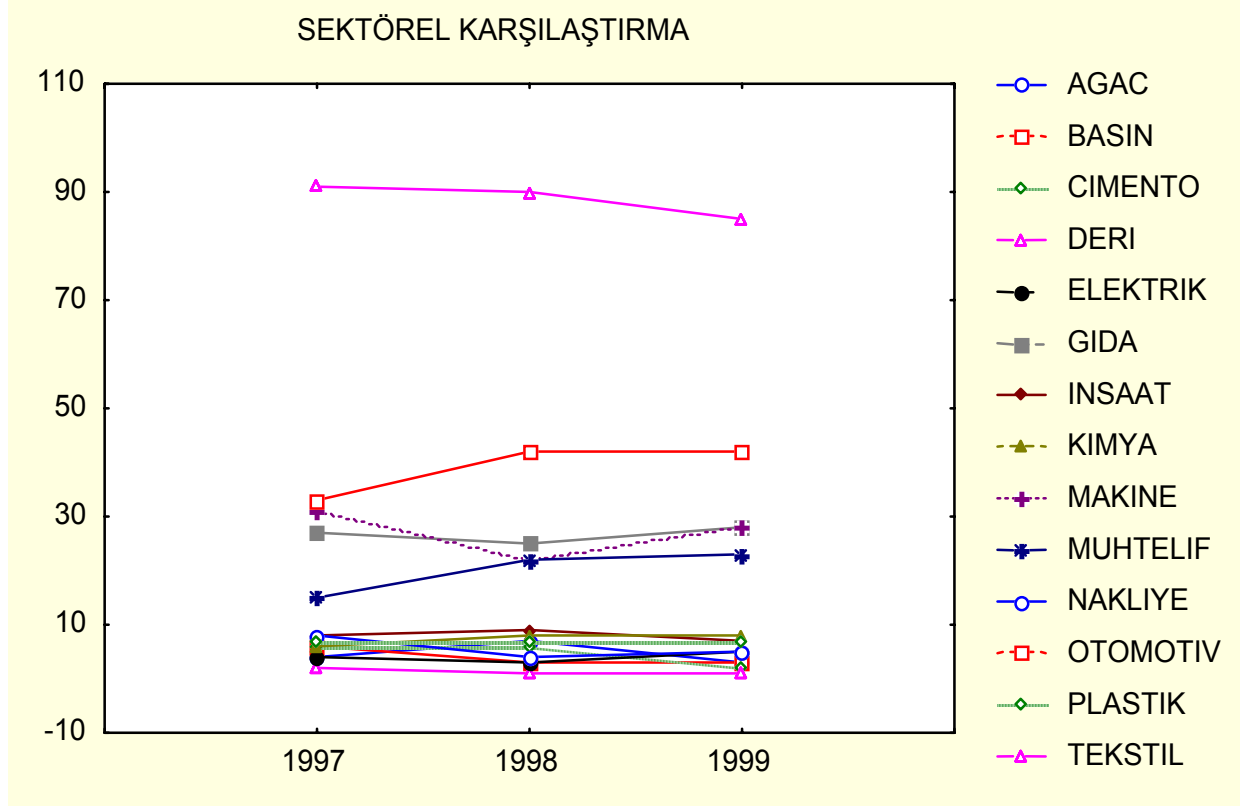
Açıkçası şu soruyu sormak istiyoruz, tekstildeki gerileme sürerse bu gerilemeyi hangi sektörle gidermeyi düşünürüz veya böyle bir düşüncemiz, hesabımız var mı? Ne yazık ki olduğunu sanmıyoruz. Daha da ileri gidersek, bunların üzerinde durup ayrıntılı düşünceler üretildiğini de sanmıyoruz. Belki biraz da o yüzden bekleyelim ve görelim diyerek, aklımıza tekstille ilgili kötümser senaryoları getirmek istemiyoruz.

Şu soru çok önemli, tekstildeki bu durum geçici mi, yoksa bunun kalıcı olabileceğini söyleyen işaretler var mı ?”¹

II. GENEL YAPIDAKİ GELİŞME

1997 –1999 dönemini değerlendirdiğimizde 250 büyük firma arasında otomotiv ana ve yan sanayinde yer alan firma sayısının 1998’de 1997’ye göre arttığını ancak 1999’da 1998’e göre aynı kaldığını görüyoruz. Tekstil ve konfeksiyon sektöründeki firma sayısı ise 1997’den başlayarak azalıyor. Bütün bunları ve diğer sektörlerde önemli bir değişiklik olmadığını Grafik 1’de görüyoruz. Hemen ekleyelim, azalma eğilimi içinde olsa da firma sayısı açısından tekstil ve konfeksiyon ilk 250 firma içinde otomotiv ana ve yan sanayini çok geride bırakıyor. Tekstil ve konfeksiyon yaklaşık 2 kat daha fazla firmaya sahip.

Grafik 1.

III. İSTİHDAM VE İHRACAT

Bursa'daki 250 büyük firmadaki ortalama çalışan sayıları 1997 yılında yaklaşık olarak 77 bin iken, bu sayı 1998 yılında 88 bin ve 1999 yılında ise 73 bin civarında. Kısaca istihdam açısından oldukça önemli diyebileceğimiz bir sorunla karşı

karşıya olduğumuz açık. İhracata baktığımızda ise 1.6 milyar dolar, 1.5 milyar dolar ve 2.2 milyar dolar sayılarını görüyoruz. 1999 yılında Bursa'daki 250 büyük firmanın otomotiv ana ve yan sanayinden yaptıkları ihracat, bu 250 firmanın toplam ihracatının yarısı. Kısaca 1999 yılında ihracat açısından tekstil gerilerken, otomotiv ana ve yan sanayi son derece önemli bir duruma gelmiş bulunuyor.

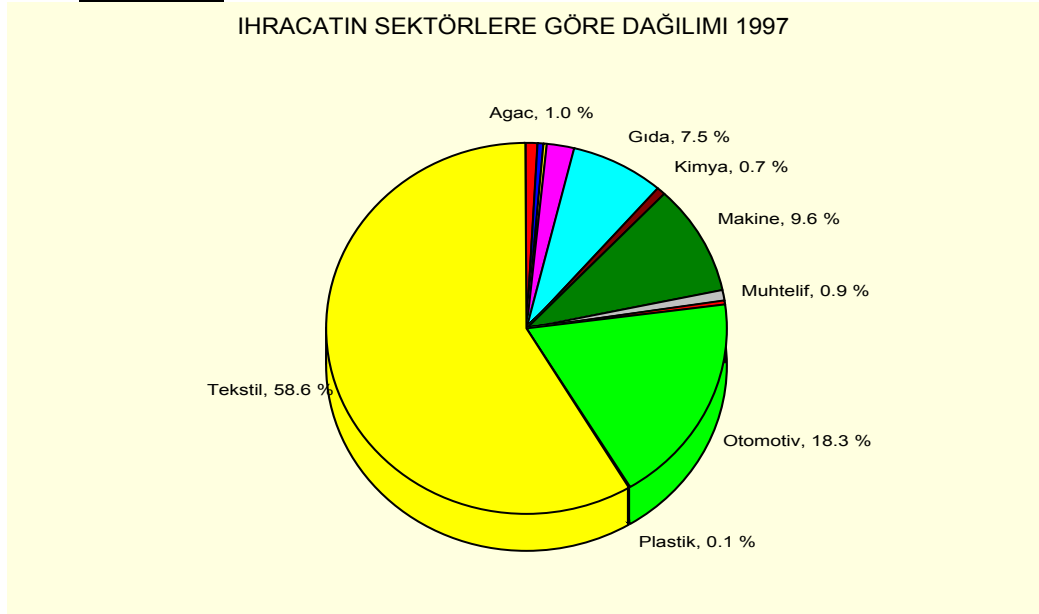
Girişte verdiğimiz geçen yıl söylediklerimize şimdi yeni bir haberi ekleyelim, "Tekstil sektöründeki firmaların kullandığı her 100 liralık kredinin 21 lirası batık durumda bulunuyor."¹ sanırım bu bilgi ile BTSO'nun elde ettiği sonuçlar ve bizim yazdıklarımız arasında da bir uyum bulunuyor.

Konuya istihdam açısından baktığımızda, Bursa’da tekstil ve konfeksiyon sektöründe çalışanların sayısı, ilk 250 büyük firma olarak ele alındığında 1997 yılında 35386 kişi iken bu sayı 1998 yılında 42261’e çıkmış. Aynı sayı 1998 yılında ise 26639’a düşmüş durumda . 250 büyük firma için tekstil ve konfeksiyon sektörünün ihracatında 1999 yılında 1998’e göre artış var ama 1999 ihracatı henüz 1997’nin çok altında. Kısaca tekstil ve konfeksiyon için bu “donmuş ve kalmış” deyiimi oldukça yerinde.

Otomotiv sektöründeki patlamanın 2000 yılının ilk altı ayında da sürdüğünü biliyoruz. Bu tür bir patlamanın 1994 yılı öncesinde de yaşandığını anımsamak, insanın aklına pek iyi şeyler getirmiyor. Diğer yandan, bu tür düşünceleri bir yana bıraksak bile, geçmişte tekstil ve otomotiv gibi iki sektöre dayalı ihracatımızın gittikçe otomotive dayanan bir duruma gelmesi hemen akla yumurtaların tek sepete konulduğu bir ihracat stratejisini bize anlatıyor. Bütün bunları Grafik 2,3 ve 4 açık bir şekilde ortaya koymakta. Özet: 1999 yılında ihracatta tekstil ve konfeksiyon liderliği otomotiv ana ve yan sanayine vermiş durumda. Ciro açısından 1998 yılında tekstil ve konfeksiyon sektörünün önüne geçen otomotiv ana ve yan sanayi (bkz. Grafik 5) bu durumunu ihracat liderliği ile de desteklemiş durumda.

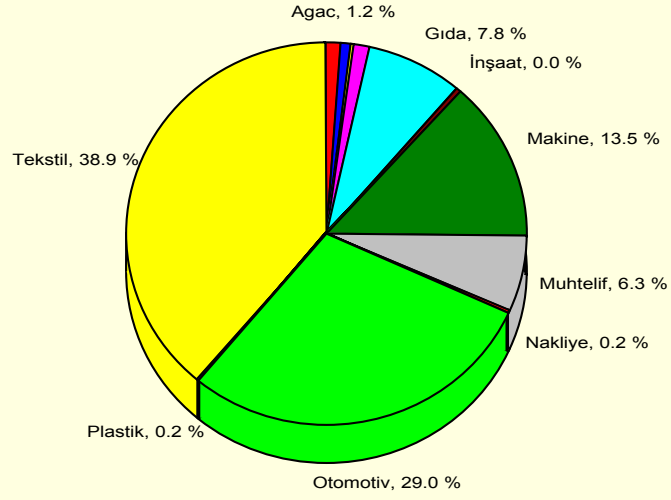
Yumurtaların tek sepette olduğu bir ihracatta otomotivde işler iyi giderse ihracat iyi gider. Dış ticaret açısından tek bir sektöre bu derece bağımlılık ne ölçüde iyidir sorusunu sormamak elde değil.

Grafik 2.

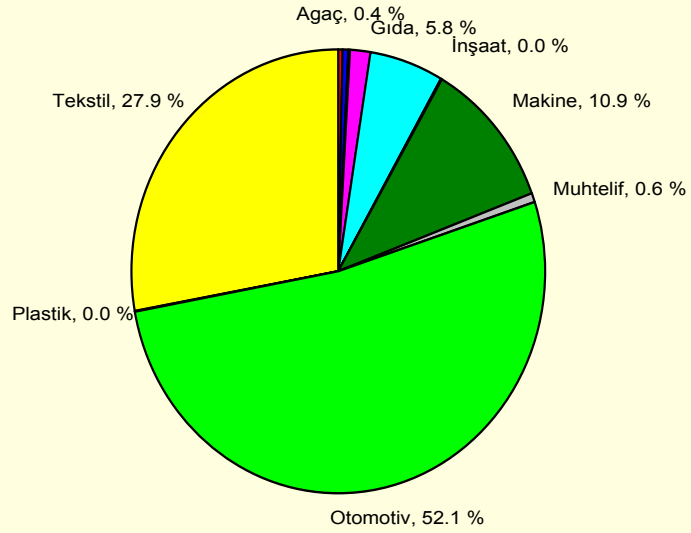
Grafik 3.

IHRACATIN SEKTÖRLERE GÖRE DAĞILIMI 1998

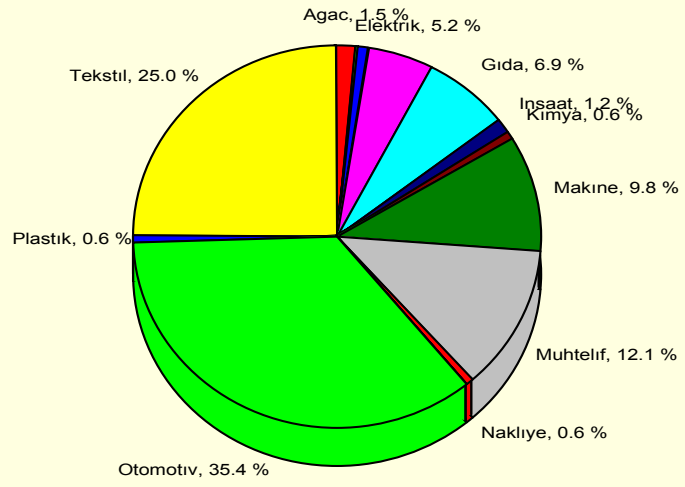
Grafik 4.

IHRACATIN SEKTÖRLERE GÖRE DAĞILIMI 1999

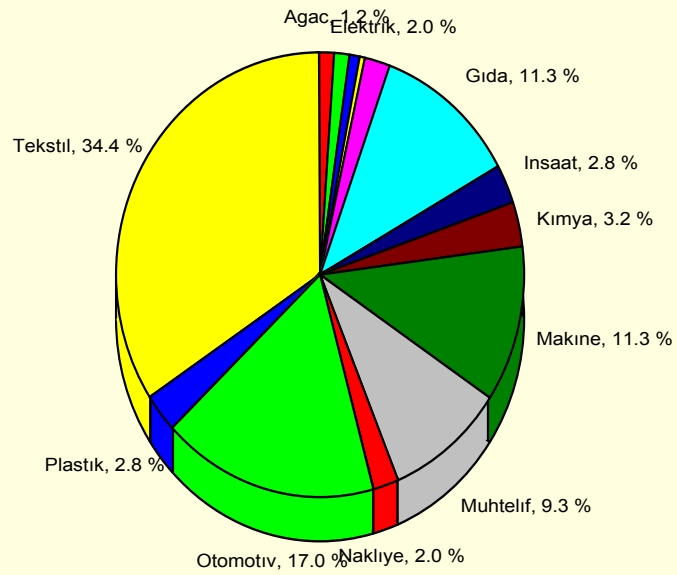
Grafik 5.

SEKTÖRLERE GÖRE 1999 YILI CİROLARI

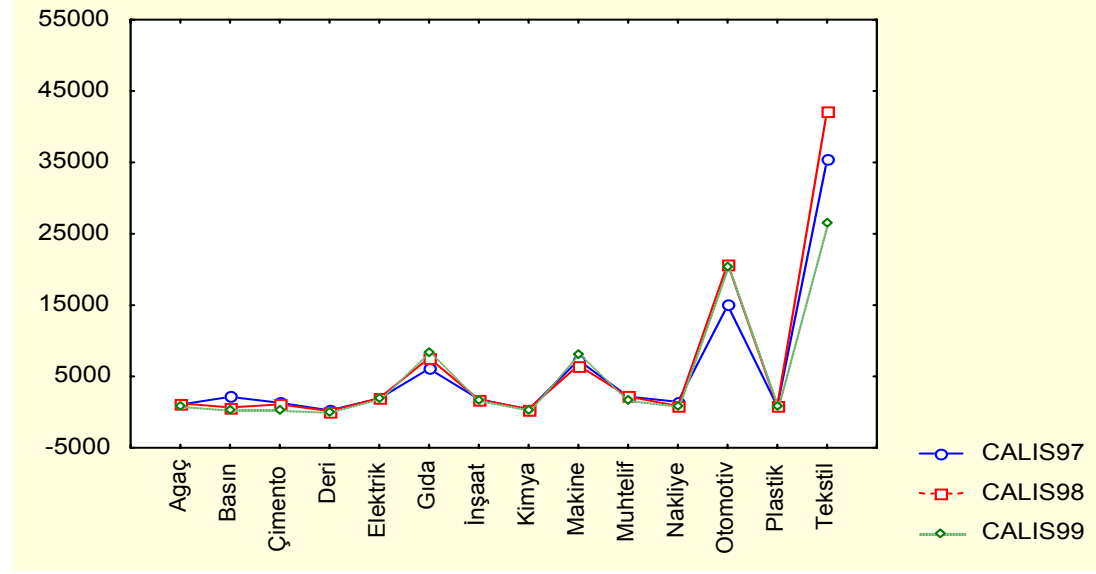
Grafik 6.

SEKTÖRLERE GÖRE 250 FİRMANIN DAĞILIMI 1999

Grafik 7.

1997-1999 DÖNEMİNDE SEKTÖRLERE GÖRE ORTALAMA ÇALIŞAN SAYILARI

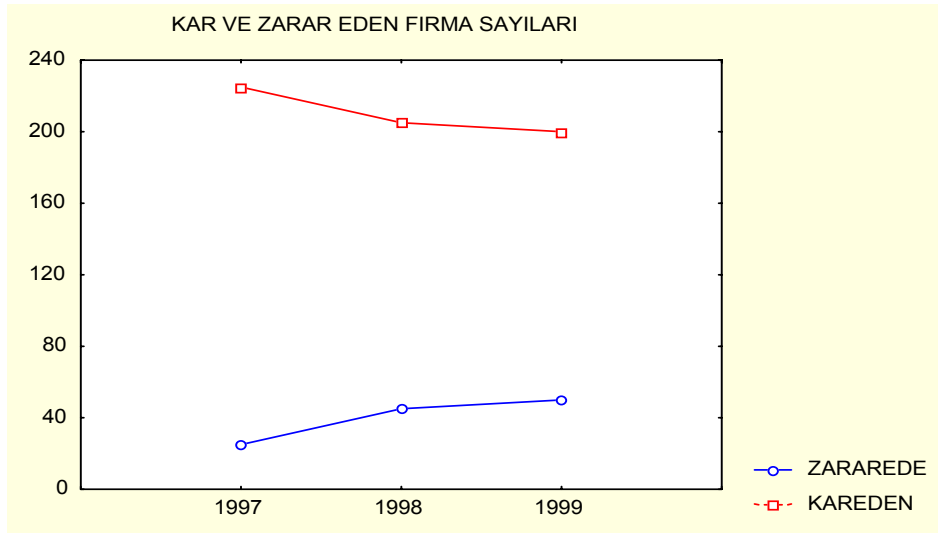

Grafik 5 ve 6 'yı değerlendirdiğimizde ciro açısından otomotivin ardından gelen tekstil ve konfeksiyonun firma sayısı açısından önde olduğunu görüyoruz. Tekstilde alışan sayısı azalıyor, otomotivde artıyor.

IV. İŞLER İYİ GİTMİYOR

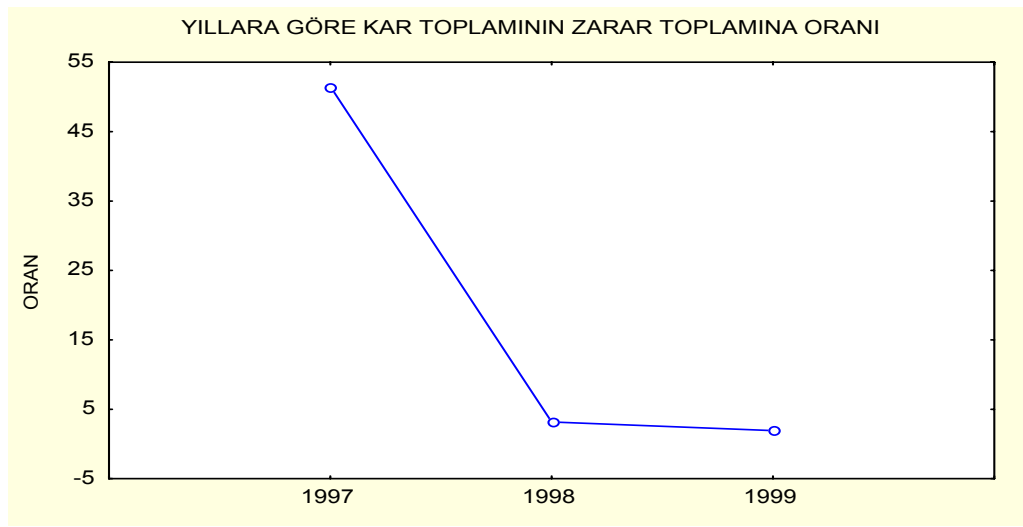
1997 – 1999 arasında Bursa ekonomisinin hal ve gidişini, BTSO'nun yaptığı çalışmalardaki kar ve zarar eden firma sayılarını karşılaştırarak belirliyelim. İzleyen Grafik 8'de görüldüğü gibi 1997–1999 döneminde, Bursa'daki ilk 250 firma arasında kar eden firma sayısı azalıyor, zarar eden firma sayısı artıyor.

Grafik 8.

Diğer yandan, Bursa'daki ilk 250 firma için 1997,1998, 1999 yıllarındaki kar toplamalarını zarar toplamalarına böldüğümüzde, bu oran 1997 yılında yaklaşık 50 iken 1998 yılında 3'e ve 1999'da ise 2'ye düşüyor. Grafik 9'da bu durum açık bir şekilde görülüyor. Özet: İşler iyi gitmiyor.

Grafik 9.

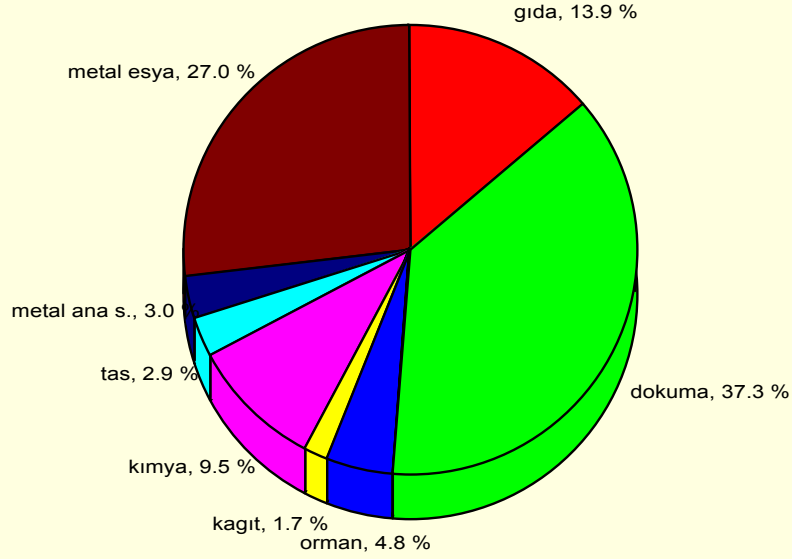

V. GEÇMİŞE İLİŞKİN BİR HATIRLATMA

Ülkemizde verilerin önemli gecikmelerle yayınlandığı bir gerçek. Ne yazık ki imalat sanayine ilişkin veriler de gecikmeli yayınlanıyor. Bu bölümde DİE'nin 1995, 1996 ve 1997 yılları için topladığı Bursa ili imalat sanayi verilerini kullanarak sözünü ettiğimiz bu üç yılda sektörel yapının nasıl olduğunu belirlemeye çalışalım.

Grafik 10.

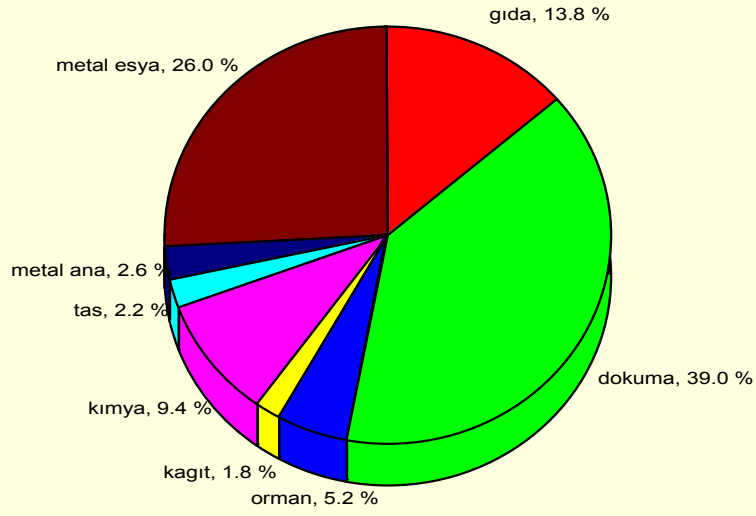
1995 YILINDA SEKTÖRLERE GÖRE İŞ YERİ SAYILARININ YÜZDELERİ

Grafik 10, 11 ve 12'yi incelediğimizde 1995, 1996 ve 1997 yılları için Bursa imalat sanayinde benzer bir yapının söz konusu olduğunu görebiliriz. Aynı analizi iş yeri sayıları yerine ortalama çalışan sayıları ile de yapsak benzer bir sonucun elde edileceğini ekleyerek grafiklerin ortaya koyduğu yorumu özetleyelim. Bursa'da başta dokuma ve giyim eşyası sektörü olmak üzere metal eşya, makine teçhizat, ulaşım aracı sektörü ve ardından gıda, içki, tütün sektörü en başta gelen üç önemli sektör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yapıda 1997 yılında dokuma ve giyim eşyası sektörü lehine bir gelişme gözlenirse de Bursa imalat sanayi denildiğinde akla gelen ekonomik yapı anlamlı bir değişime uğramamıştır.

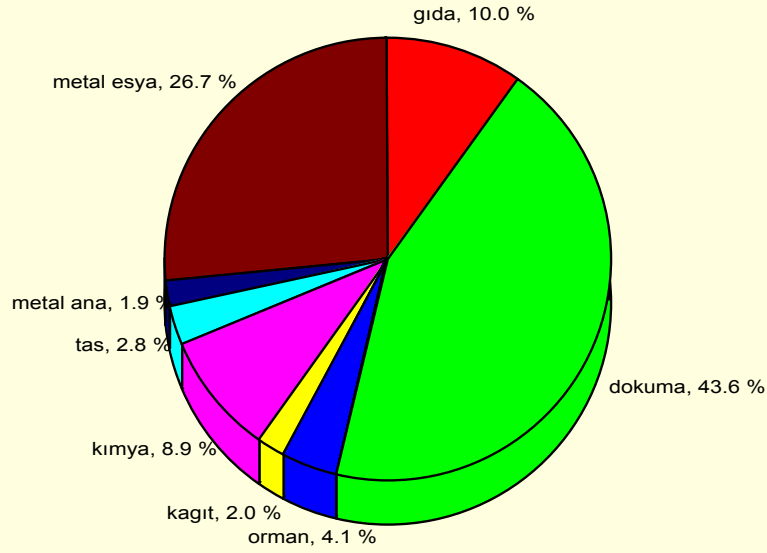
Grafik 11.

1996 YILINDA SEKTÖRLERE GÖRE İŞYERİ SAYILARININ YÜZDELERİ

Grafik 12.

1997 YILINDA SEKTÖRLERE GÖRE İŞYERİ SAYILARININ YÜZDELERİ

Özetlersek, imalat sanayine ilişkin veriler bize 1995,1996 ve 1997 yıllarında ekonomik yapının dokuma ve giyim eşyası sektörü lehine geliştiğini gösteriyor. 1998 yılı Bursa için bir dönüm noktası. Bu yıl, 250 büyük firma verileri çerçevesinde otomotiv ana ve yan sanayi sektörünün tekstil ve konfeksiyonu geride bıraktığı yıl olarak karşımıza çıkıyor. 1999 yılında ise

otomotiv ihracat konusunda da tekstili geride bırakıyor. 250 büyük firma verilerine göre, firma ve çalışan sayılarında tekstil otomotive göre önde.

Sonuç olarak 1998, 1999 yıllarında Bursa ekonomisinde lider sektörün değiştiğini söyleyebiliriz.

VI. SONUÇ

1. 1998, 1999 yıllarında Bursa ekonomisinde lider sektör değişmiştir ve bu süreç devam etmektedir. Bu sürecin ekonomik ve sosyal etkileri olacaktır.

2. Azalma eğilimi içinde olsa da firma sayısı açısından tekstil ve konfeksiyon ilk 250 firma içinde otomotiv ana ve yan sanayini çok geride bırakıyor. Tekstil ve konfeksiyon yaklaşık 2 kat daha fazla firmaya sahip.

3. İstihdam açısından oldukça önemli diyebileceğimiz bir sorunla karşı karşıya olduğumuz açık. Göreli olarak emek yoğun olan tekstil ve konfeksiyondaki gerileme, bize göre bunun temel nedeni.

4. 1998 yılı Bursa için bir dönüm noktası. Bu yıl, 250 büyük firma verileri çerçevesinde otomotiv ana ve yan sanayi sektörünün tekstil ve konfeksiyonu geride bıraktığı yıl olarak karşımıza çıkıyor.

5. Bursa'daki 250 büyük firmanın otomotiv ana ve yan sanayinden yaptıkları ihracat, bu 250 firmanın toplam ihracatının yarısı. Kısaca 1999 yılında ihracat açısından tekstil gerilerken, otomotiv ana ve yan sanayi son derece önemli bir duruma gelmiş bulunuyor.

6. 250 büyük firma için tekstil ve konfeksiyon sektörünün ihracatında 1999 yılında 1998'e göre artış var ama 1999 ihracatı henüz 1997'nin çok altında. Kısaca tekstil ve konfeksiyon için bu "donmuş ve kalmış" deyimini oldukça yerinde.

7. 1999 yılında ihracatta tekstil ve konfeksiyon liderliği otomotiv ana ve yan sanayine vermiş durumda. Ciro açısından 1998 yılında tekstil ve konfeksiyon sektörünün önüne geçen otomotiv ana ve yan sanayi bu durumunu ihracat liderliği ile de desteklemiş durumda.

8. 1997 –1999 döneminde, Bursa'daki ilk 250 firma arasında kar eden firma sayısı

azalıyor, zarar eden firma sayısı artıyor.

9. Bursa'daki ilk 250 firma için 1997,1998, 1999 yıllarındaki kar toplamlarını zarar toplamlarına böldüğümüzde, bu oran 1997 yılında yaklaşık 50 iken 1998 yılında 3'e ve 1999'da ise 2'ye düşüyor.

Bir kez daha Güngör Uras'ın makalesine dönersek, " Birilerinin Türkiye'nin geleceğini düşünüp, değişen ve gelişen şartlara göre Türkiye'nin ne yapacağını belirlemesi gerekiyor."¹ Demek ki önümüze gelen veriler hemen hemen her rasyonel insana aynı şeyleri söylüyor.

Geçen yıl söylediklerimizi bir kez daha hatırlatmak ve cevaplamak istiyoruz:

“Ancak yine de bu sektörün ülke ekonomisindeki yerini hatırladığımızda, meselenin bu kadar kendi haline bırakılacak bir iş olmadığını hemen görebiliriz. **Ülke ekonomisinde tekstilin yerini hangi sektör doldurabilir? Açıkçası şu soruyu sormak istiyoruz, tekstildeki gerileme sürerse bu gerilemeyi hangi sektörle gidermeyi düşünürüz veya böyle bir düşüncemiz, hesabımız var mı? Ne yazık ki olduğunu sanmıyoruz. Daha da ileri gidersek, bunların üzerinde durup ayrıntılı düşünceler üretildiğini de sanmıyoruz.** Belki biraz da o yüzden bekleyelim ve görelim diyerek, aklımıza tekstille ilgili kötümser senaryoları getirmek istemiyoruz.

Şu soru çok önemli, tekstildeki bu durum geçici mi, yoksa bunun kalıcı olabileceğini söyleyen işaretler var mı ?”

Evet var.

Dipnotlar:

- 1- Uras Güngör, Milliyet, 14 Ağustos 2000
- 2- Gürsakal Necmi, “Bursa’da 500 Büyük Firma 1998”, Bursa’daki 500 Büyük Firma Araştırması adlı kitapta, BTO 1999, Bursa.
- 3- Hürriyet, 14 Ağustos 2000
- 4- Uras Güngör, Milliyet, 14 Ağustos 2000